

hed, overhovedet en blot moralisk Forpligtelse; vor Lovgivning idetmindste kalder Fæsternes Interesser i Bøndergaardene en Rettighed. I Forordningen af 19de Mars 1790 staaer det med rene og klare Ord. Men, mine Herre, selv om Forholdet ikke saaledes af Lovgivningen betragtedes som et juridisk forpligtende Baand for Godseierstanden, som et Krav over Bønderjorden, der saaledes efter sit Indhold maatte kunne evalueres til et Pengebeløb, ja, dersom det endog kunde indskrænkes til det Allermindste, nemlig til Opfyldelsen af en traditionel Hædersforpligtelse, af et Billighedskrav, saa vilde Lovgivningsmagten efter min Overbevisning ikke gjøre noget Indgreb i Eiendomsretten ved at anslaae dette Krav, Fæstefervitutens, til et Pengebeløb og fordre det bragt med i Regning, naar den, af Hensyn til det almene Vel, fordrede Fæstegaardenes Omgang til Selveie, og saaledes hævede det Fælleskab i Raadighed, der eksisterer over enhver Fæstegaard — vel at mærke, naar den ikke opgav sit Herredomme over Bøndergaardene, ikke opgav det Diemed, der har skabt Fæstejorden med alle dens Indskrænkninger, men netop selv under Opøsningen, i Ophævelsen af hint Fællig mellem de To stillede sig det Formaal, at bevare Jorden for Fæstebonden, at ville, som Loven af 1769 kalder det, „forvandle Fæstebonden til Selveier“, en saadan Burdering af Bondens Interesse i Gaarden vilde tilvise efter min Overbevisning ikke indeholde noget Indgreb i Eiendomsretten, og naar jeg siger dette, kan jeg heraaabe mig paa ikke blot fremmed Lovgivning i beslægtede Forhold, men paa vor egen Lovgivning, thi vi maae ikke glemme, at det er ikke den første Lov om Aføsning af Fæstevæsenet, vi forhandle, men at vi allerede have en Række af saadanne Love. Jeg skal ikke opholde mig ved Salget af Statens Fæstegods, hvor man vilde kunne tale om, at Godseierne handlede af Høimodighed, men det er jo blevet paabudt, at Universitetet og Communitetet skulde afhende deres Bøndergods, og det er senere blevet paabudt, at alle offentlige Stiftelser skulle gjøre det, og her ialtsaal raadede Staten ikke som Herremand, men over fremmed Gods. Naar man tager disse Love for sig, vil man see, at vor Lovgivning meget

vel har vidst at evaluere det, som jeg kalder Fæstebondens Ret, medens Andre kalder det Godseierens Opfyldelse af et Billighedskrav, ja, at den har vidst at gjøre dette med en saadan Frihed, at selv der, hvor der af en eller anden Bestyrelse er fulgt Principer, der ikke have kunnet give Bønderne paa Godset nogen bestemt Afgang til Gaarden, men dog et Haab om, at Søn efter Søn skulde erholde Gaarden, er dette Haab blevet ansat til en Pengecapital. Og saaledes maa, saavidt jeg formaaer at see, enhver Lovgivning stille sig, der har med Opøsningen af et ældgamelt, forviklet Retsforhold at gjøre, der har ladet En være Eier, men under saa indtrængende Indskrænkning som her, at Brugen altid skulde overlades en Anden, et gammelt Forhold fra Feudaltiden, Overleveringer fra en svunden Tid, paa hvilke det i og for sig turde være heelt vanffæligt at anvende Nutidens mere regelmæssige Eiendomsbegreber. I Loven af 24de April 1860 vil det ikke blot kunne sees, hvad der er Tilfældet i alle de Fæsteaføsningslove, vi hidtil have kjendt, at Bønden har erhvervet hele den Quota af Kjøbesummen, som Fæstegaardens Salg til fri Eiendom vilde give. — stedse har Bønden faaet Eiendomsret over Fæstegaarden efter dens Værdi som Fæstegaard — men at man er gaaet meget videre; man har ikke blot, hvor særegne Bestemmelser i Donationerne gave Fæstebonden særegne Begunstigelser, bragt denne Omstændighed til Afgang i Kjøbesummen, men man er gaaet saavidt, at man har udtalt, at, dersom de Grundsetninger, Stiftelsens Bestyrelse hidtil har fulgt, maatte antages at have givet Fæsternes Livsarvinger eller Svigerborn nogen særlig Afgang til Fæstegaardene, da skulde den ved disse Grundsetninger vakte Forventning ansættes til en bestemt Pengeværdi, ja den kunde ansættes til en Femtedeel af Gaardens Værdi. Man folgte dem først Gaarden efter dens Værdi som Fæstegaard, og lod dem dermed beholde hele Forskjellen mellem Fæstegaardens Værdi som Fæstegaard, og som Selveiergaard, og saa afdrog man ikke desdomindre i Kjøbesummen indtil en Femtedeel for de her saa meget omfattede traditionelle Hensyn — de Principer, Godsstyrelsen havde fulgt. Jeg kan derfor